

Nie patrzmy w bok!

Propozycje scenariuszy godzin wychowawczych

Szkoły ponadpodstawowe: „Mały gest, tu i teraz” (45 min)

Zanim zaczniesz zajęcia: zasady bezpiecznej rozmowy

- Pracujemy wyłącznie na przykładach fikcyjnych. Nie wywołujemy imion, nie wskazujemy „ofiar” ani „osób, które krzywdzą”, nie prowadzimy śledztwa na forum klasy.
- Każdy z uczniów i uczennic ma prawo nie zabierać głosu. Udział w scenkach jest dobrowolny; nikt też nie musi opowiadać o własnych doświadczeniach.
- Jeśli w trakcie lekcji ujawni się prawdziwa sytuacja przemocy – nie rozstrzygaj jej publicznie. Podziękuj, umów się na rozmowę indywidualną po lekcji i uruchom szkolne procedury (nauczycieli_lek, zasada 6): wychowawca, pedagog/psycholog, dyrekcja, dalsze działania zgodne z obowiązującymi standardami ochrony małoletnich).
- Jeżeli w klasie są uczennice i uczniowie z Ukrainy (lub inne osoby, które dotyka hejt, wykluczanie czy przemoc słowna lub fizyczna) – nie kieruj na nich bezpośrednio uwagi, nie proś o „opowiadanie, jak to jest”. Lekcja ma raczej wzmacniać całą klasę jako potencjalnych świadków – uważnych, wspierających i odpowiedzialnych, a nie wystawiać nikogo na świecznik.
- Na koniec każdej lekcji przypomnij numery: 116 111 (całodobowy telefon zaufania dla dzieci i młodzieży FDDS), 800 12 12 12 (Dziecięcy Telefon Zaufania RPD). Dla dorosłych: 800 100 100 (telefon dla rodziców i nauczycieli_lek FDDS).
- Ta lekcja to tylko początek, nie jednorazowa akcja. Uczniowie uwierzą w „nie patrzmy w bok” tylko wtedy, gdy zobaczą, że dorośli reagują zawsze (plakat dla nauczycieli_lek, zasada 1).
- Czas trwania poszczególnych części zajęć jest orientacyjny, dopasuj go do potrzeb klasy i przebiegu lekcji. Można też oczywiście modyfikować także kolejne elementy scenariusza, scenki i inne aktywności.

Cele

- Uczeń i uczennica rozumie mechanizm bierności świadków (efekt widza) i koszty milczenia dla osoby doświadczającej przemocy.
- Uczeń i uczennica projektuje własne, realistyczne mikrointerwencje w sytuacji, gdy ktoś jest ofiarą hejtu, wykluczania czy przemocy – offline i online.

Materiały

- Oba plakaty (uczniowski i nauczycielski), opisy przypadków, telefony/kartki do ćwiczenia z SMS-em.

Przebieg zajęć

- Wprowadzenie: efekt widza (8 min). Krótko przywołujemy klasyczne badania Latané i Darley'a nad "efektem biernego widza: im więcej świadków trudnej sytuacji, tym mniejsza szansa, że ktokolwiek zareaguje – bo odpowiedzialność się „rozmywa”. Pytanie do dyskusji: kiedy ostatnio widzieliście (w sieci lub na żywo) sytuację, w której wszyscy patrzyli i nikt nic nie zrobił? Oczywiście bez podawania nazwisk i szczegółów pozwalających rozpoznać osoby.
- Dyskusja: co nas powstrzymuje i co czuje osoba atakowana (10 min). Dwie kolumny na tablicy: „dlaczego nie reagujemy” / „co czuje osoba, obok której wszyscy milczą”. Wniosek: dla osoby doświadczającej hejtu milczenie świadków często boli tak, jak sam atak – odbiera poczucie, że komukolwiek na niej zależy.
- Praca w zespołach z plakatem: strategia do sytuacji (12 min). W 3–5 osobowych grupach uczennice i uczniowie odnoszą się do podanych poniżej (lub zaproponowanych przez nauczyciela_lkę) konkretnych przypadków i zastanawiają się, jak zastosować w nich zasady zawarte na plakacie uczniowskim. Rozmawiają także o tym, jakie ryzyko wiąże się z takimi reakcjami oraz co może się dalej wydarzyć, jeśli nikt nie zareaguje na krzywdzące koleżankę lub kolegę zachowanie. Przykłady: (a) w klasowej grupie krąży „mem” wyśmiewający ucznia z Ukrainy; (b) na imprezie ktoś słownie atakuje osobę za strój; (c) w szkole „wszyscy wiedzą”, że jedna osoba je obiady sama, bo klasa ją wykluczyła ze wspólnych posiłków; (d) kolega wrzuca hejterskie komentarze pod postami znajomej. Pytania: Jaka reakcja może pomóc ofierze hejtu, wykluczania czy przemocy, ale jest bezpieczna dla świadka? Co zrobić od razu, a co po wszystkim? Kiedy sprawa wymaga zgłoszenia dorosłym lub zgłoszenia na platformie społecznościowej? Jak to zrobić?

- Pomocne gesty i słowa (10 min). Każdy uczeń i uczennica pisze jedno zdanie „odwracające uwagę”, którego mógłby naprawdę użyć, oraz SMS wsparcia do osoby po ataku (wzór z plakatu: „Widziałam to. To nie było okej. Jak się czujesz?” – ale własnymi słowami). Chętni czytają swoje propozycje na forum klasy. To ćwiczenie jest ważne, bo w sytuacji trudnej, pełnej napięcia sytuacji używamy zwykle tego, co kiedyś przećwiczyliśmy.
- Zakończenie: moje własne zobowiązanie (5 min). Każda osoba zapisuje dla siebie (bez oddawania nauczycielowi_lce) jedną rzecz, którą jest gotów zrobić jako świadek hejtu, wykluczania czy przemocy. Na koniec nauczyciel_ka prezentuje klasie plakat nauczycielski i przypomina: „my, dorośli w tej szkole, mamy swoje 6 zasad i będziemy reagować zawsze na takie sytuacje – możecie na to liczyć”. Numery: 116 111, 800 12 12 12.

Wskazówki dodatkowe

- W tej grupie wiekowej ważna jest otwartość i szczerść: przyznaj, że reagowanie bywa trudne także dla dorosłych, i pokaż zasady z plakatu nauczycielskiego jako zobowiązanie osób pracujących w szkole do ochrony każdego ucznia i uczennicy przed hejtem, wykluczaniem i przemocą.
- Jeżeli dyskusja zahaczy o realną sytuację, która wydarzyła się w klasie – zatrzymaj ten wątek na forum, ale powiedz: „to ważne, ale rozmowę o tej sytuacji dokończymy w mniejszym gronie”. Wróć do tematu zgodnie z zasadami 2, 3 i 6 z plakatu nauczycielskiego. Pamiętaj, że nie jesteś sam_a: porozmawiaj o tym, co się wydarzyło z dyrektorem szkoły, psychologiem/pedagogiem i innymi nauczycielami. Wspólnie ustalacie, jakie należy podjąć kroki.

Po lekcji, czyli co dalej?

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia

- Powieś plakat uczniowski w klasie lub na korytarzu; wracaj do niego przy realnych sytuacjach i kolejnych okazjach („który krok możemy tu zastosować?”).
- Poinformuj rodziców (np. w dzienniku elektronicznym), że klasa rozmawiała o reagowaniu świadków – to wzmacnia przekaz w domu.
- Zaplanuj powrót do tematu np. za 2–3 miesiące. Jednorazowe zajęcia podnoszą wiedzę i uruchamiają myślenie, zwiększają też uważność i pomagają rozpoznać sytuacje wykluczania, hejtu i przemocy, ale postawy zmienia dopiero konsekwencja

dorosłych w stosowaniu zasad reagowania oraz w egzekwowaniu normy: “w naszej szkole tak nie traktujemy innych ludzi”.